

*Нагірна Діана,*  
студентка II курсу спеціальності «літературна творчість»,  
факультет політико-інформаційного менеджменту,  
Національний університет «Острозька академія»  
(м. Острог)

## ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ВИБІР У ЛІРИЦІ МАРІАННИ КІЯНОВСЬКОЇ

*У статті розглянуто поетичну творчість львів'янки М. Кі-  
яновської крізь парадигму свободи та вибору в баченні класиків  
екзистенціалізму.*

**Ключові слова:** екзистенція, вибір, свобода, локус контролю.

*В статье рассмотрено поэтическое творчество львовянки  
М. Кияновской через парадигму свободы и выбора в видении клас-  
сиков экзистенциализма.*

**Ключевые слова:** экзистенция, выбор, свобода, локус контроля.

*The article deals with poetry Lvovyanky M. Kiyanovskoyi through  
the paradigm of freedom and choice in the vision of classical  
existentialism.*

**Keywords:** existence, choice, freedom, locus of control.

Поняття «екзистенція», у перекладі з латинської – «існування», уперше вводить фундатор неокласичної філософії, данський мисли-  
тель Сорен К'єркегор у 40-50 роках XIX століття. Цей термін етимо-  
логічно походить від латинського дієслова *exsistere* який на відміну  
від дієслова *sistere* (що акцентує момент сталості, як-от «існувати»,  
«лишатися», «утримувати», «тривати» тощо) означає процеси пору-  
шення сталості, виходу за межі, «виступати», «вирушати», «вирос-  
тати» тощо. [4] К'єркегор використав це слово в застосуванні винят-  
ково до людини, для позначення найперших особливостей людського  
способу буття, і тому став ідейним попередником екзистенціалізму  
– впливової філософської течії XX ст.

Французький філософ, літератор, теоретик екзистенціалізму та  
інтелектуальний метр Європи XX століття Жан-Поль Сартр виділяє  
свободу вибору як одну з вихідних умов буття людини. За Сартром,

ніякі об'єктивні обставини не можуть позбавити людину невід'ємної від неї свободи. Вона зберігається в будь-якій ситуації і є *можливістю обирати* – якщо не реальні можливості, то своє ставлення до ситуації. Суб'єктивація свободи означає сприйняття індивідом своєї залежності: він має право вільно примиритися з нею; при цьому він такий же вільний, як і тоді, коли повстає проти неї.

Сучасна українська поетеса, перекладач, критик, літературознавець Маріанна Ярославівна Кіяновська народилася на Львівщині. 1997 року закінчила Львівський національний університет (українську філологію). У студентські роки належала до жіночого літературного угруповання ММЮННА ТУГА (разом з Мар'яною Савкою, Юлією Міщенко та Наталкою Сняданко).

У січні 1999 року – учасник акції «Січ Уяздовська» (Варшава). У 2003 р. – стипендіат програми Міністра культури Польщі «Gaude Polonia».

Автор поетичних книг «Інкарнація» (1997); «Вінки сонетів» (1999); «Міфотворення» (2000), «Кохання і війна» (в співавторстві з Мар'яною Савкою; 2002), «Книга Адама» (2004), «Звичайна мова» (2005), «Дещо щоденне» (2008). Є автором книжки «Стежка вздовж ріки» (2008). Твори перекладалися англійською, білоруською, польською, сербською, російською мовами. Лауреат премії імені Нестора Літописця за найкращу літературну публікацію у журналі «Київська Русь» (2006). Координатор Львівського осередку Асоціації українських письменників.

Творчість Маріанни Кіяновської сьогодні – якісно новий поетичний зріз в історії української літератури, це стрункі, архетипні, медитативні тексти з багатошаровою міфопоетикою.

Метою статті є співставити та порівняти природу вибору у ліриці Кіяновської з уявленням класиків екзистенціалізму про вибір як засіб реалізації буття людини.

Найперше варто відмітити тенденцію використання образів, що в літературі стали символами свого вибору: античних (Медея, Андромаха), біблійних (Єва, Агасфер), тощо. У свідомості читача це «приречені постаті», увесь силует яких створено одним рішенням, одним актом (Єва куштує плід пізнання, Медея убиває власних дітей, Агасфер штовхає Христа). Автор переосмислює, переспівує ці образи, дає їм нові рішення, нові вибори. Усупереч усталеному сприйняттю, поетка дає їм теперішнє – і майбутнє. Проілюструємо задеклароване прикладами:

Тераси дощів. Тераси холодних сфер.  
Безжальна прозорість звисає комусь із неба,  
А зовсім далеко світом іде Агаспер  
І кличе месію, і плаче –  
зовсім до тебе.

Я витну схід сонця, він вміститься в вашій долоні  
О жінко підступна, о хижоволоса Медеє.

з далеких сонць де помирають птахи  
світів сліпих де не єє забуто  
втікає ошаліла Андромаха  
і вимовляє лиш губами «буду»

Поруч із поезіями-звертаннями до «приречених», Кіяновська пише власні приречені поезії. Мотиви неминучості, вічності, пропашності є одними з провідних у збірці «Інкарнація». Фатум не переслідує авторкою, але є частиною її світу,

Все відміряно нам наперед – трохи шалу і крил.  
Трохи кінського поту, що пахне шляхами і домом,  
Навіть кара і смерть, навіть змучений той Азраїл,  
Що вцілів і загинув після першого в небі погрому.

Християнське смирення – екзистенційний вибір не обирати, вічна статика і сартрівська тривога, що прочитуються чи не в кожному другому творі поетки, очевидно, були тлом тривалого періоду в творчості Кіяновської.

Я перегусну мигдалем, як світлом.  
Я завтра перегусну мигдалем.  
В апокрифі я рисочка. Я титла.  
Я теплий сад, написаний дощем.  
У сьомий день потопу – вічне місто.  
У восьмий день творіння – вічний щем.

Поетичний портрет ліричної героїні – це постать у застигlostі, у відсутності будь-яких змін чи еволюції, вона плавно, вірш за віршем змінюється передчуттям готовності обрати вибір:

Ця пронизливість, це небажання від тебе піти...  
Як я хочу обняти твої незахищені плечі!..  
Бумерангами свідчень я катую тебе, а ти  
Прямовисний, як ангел, – і я обираю втечу.

І це – досі з відчуттям незначущості власного вибору для всесвіту,  
для природи, для абсолюту:

Вода, як тлін, себе минувши, вічна.  
Каштан старий запався у пісок.  
Бо що йому – химерне чи величне?  
Є тільки втома.

До ідей неминучості та детермінізму Кіяновська повертатиметься ще не раз. Попри це, у пізніших її віршах крізь засилля виборів не обирати і виборів вибору (по суті, яскравого доказу домінуючого екстернального локусу контролю, психічного особистісного конструкту, що за нормальних умов не усвідомлюється людиною і полягає у тенденції вбачати причину ззовні) з'являється ствердження ліричного Я, декларації автором себе, крізь к'єркегорівські естетичну та етичну стадії до наступного:

Я ріка, у якої на чорному дні  
Не рибалки, а світляні тіні рибалок.  
Я прозора ілюзія смерті. Мені  
Що не човен, то все катафалк.

У цьому контексті важливо виділити ще один образ у поезіях Кіяновської – образ лабіриту – і втечі з нього, або її неможливості, лабіриту як послідовності виборів, що можуть бути життєвими або смертоносними, вирішальними або беззмістовними.

Наш страх, немов химерний шовкопряд,  
Що крила розпросторює надвечір.  
Ми заблукали, і нема назад  
Ні крику, ні рятунку, ані втечі.

І навіть диявол стояв, як душа, притишено.  
Його лабіринт починався лише надвечір.

Він був присягнув, та Месія сказав: «Залиш мене,  
А я тобі лишу уламки твоєї втечі.»

І в декларації себе та своєї дії як очевидного наслідку сітки виборів  
фінальним акордом залишиться те ж смирення – вибір не обирати.

Я мовчала цей рік. Дуже довго гоїлася рана.  
Не гоїлася, тільки зростала – і стала рубцем.  
І тепер я в нірвані. І в мене глибока нірвана.  
Вигасання – між словом і тілом -  
еством і лицем.

...Був такий чоловік – перерізає мені пуповину  
І лишив ненароджену там, де нічого нема.  
Він ще сниться мені. Ще ввижається –  
раз на хвилину.

Але він – у пільмі. Я не знаю, яка це пільма.  
Я ж навчилася жити без смерті. Зусилля без втоми  
Щонайтяжче з усіх. Це як руки стихій і планет.  
Сіть безсонних ночей. Дзеркала зі слідами судоми...  
Вигасання як сенс. Бог же знає, що я не поет.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кіяновська М.Я./ Лірика[Текст]. – Режим електронного доступу: <http://poetry.uazone.net/kijanovska/inkarn08.html>
2. Потапенко О. І. [Дмитренко М. К., Потапенко Г. І. та ін.] Словник символів [Текст]. – Київ, «Основи». – 1997.
3. Сартр Ж.-П./ Екзистенціалізм – это гуманізм[Текст]. – В кн.: Сумерки богов. – М.: «Политиздат», – 1989. с. 319-344. – Режим електронного доступу: <http://psylib.org.ua/books/sartre01/>
4. І.С.Яцик./ Багатогранність поняття «екзистенція» творах філософів-екзистенціалістів ХХ століття [Текст]. – Ученые записки Таврического национального университета им. В.И.Вернадского. – Серия «Философия. Социология». – Том 21 (60). – №1 (2008).